

Namiesto úvodu

SLÁVENIE TRANSCENDENTNA ALEBO OSLAVOVANIE MOCI? SVIATKOVANIE, SLÁVNOSTI A OSLAVY OČAMI HISTORIKOV

Elena Mannová

„Illuminuješ, braček?“ - ozývalo sa pod oknami so zapálenými sviecami v Liptovskom Mikuláši, keď sa tam v novembri 1862 rozšírila správa o schválení Matice slovenskej. Skupiny dievčat a mládenčov aj s chýrnou Piťovou rómskou kapelou prechádzali po uliciach a spievali „Hej! Slováci“. Množstvo nadšených ľudí sa zišlo pred župným domom a volalo na slávu Jeho Veličenstvu, biskupovi Moysesovi a slovenskému národu.¹ Čo majú takéto euforické chvíle spoločné so slávnostnými bohoslužbami, súkromným oslavovaním narodenín či Vianoc alebo s povinným pochodovaním v prvomájovom sprievode? Čo môže vypovedať ich historická analýza o zmenách v spoločnosti, politike a kultúre? Možno jednoznačne definovať slávnosť, oslavu a sviatok, ktorý s nimi súvisí?

Slovenskí etnológovia používajú termín *sviatkovanie*, ktorým označujú prežívanie sviatku a ritualizované správanie počas neho. Samotný pojem *sviatok* považujú len za komunikatívny,² nakoľko je veľmi elastický. Označenie sviatku,³ teda obdobia, ktoré je vyňaté z bežného, každodenného toku času, sa často v hovorovej reči, ale aj vo vedeckej literatúre stotožňuje s označovaním jeho slávenia, so symbolickými aktami, ktoré sú inscenované na vybranom slávnostnom mieste pred zhromaždeným oslavujúcim spoločenstvom. Tiež nemecký výraz *Fest* môže vyjadrovať sviatok alebo slávnosť či oslavu. Stredoveká podoba tohto slova (*festi*) vychádzala z latinského *festum*,⁴ ktoré označuje sviatok aj slávnosť a v druhom význame tiež slávnostnú hostinu. Príbuzný výraz *festivitas* (1. veselosť, vtipnosť, humor; 2. slávnosť, slávnostná príležitosť) naznačuje, že antické slávnosti neprebíhali vždy vo vážnom duchu.⁵

Etymológia slovenčiny poukazuje na iné konotácie. V stredovekých slovenských (slovensko-českých) textoch je od 15. storočia doložený výraz sviatok – *swatek* – ako deň ustanovený cirkevnou vrchnosťou, počas ktorého sa nepracovalo, ale *svätilo*. Dnešná terminologická nejasnosť má hlboké korene. Už v 16. storočí pomenúval pojem *slavnost* verejnú alebo súkromnú oslavu, ale tiež sviatok a dokonca aj slávu. Slovo *oslávit* sa používalo vo všeobecnom zmysle (presláviť niekoho, zahrnúť poctami), no predovšetkým

1 Pešfudínske vedomosti, 15. 11. 1862, s. 1. Citované podľa PAŠKA, Laco. Matica slovenská a Liptovský Mikuláš. Liptovský Mikuláš : Matica slovenská, 1994, s. 30.

2 Za konzultáciu ďakujem Dr. Jurajovi Zajoncovi. O používaní pojmu sviatok v slovenskej etnológii a o teoretických východiskách skúmania sviatku ako sociálneho fenoménu píše POPELKOVÁ, Katarína. Čo je sviatok v 21. storočí na Slovensku? (Poznámky k možnostiam etnologického výskumu). In Ethnologia Actualis Slovaca, 2012, roč. 12, č. 2 (v tlači).

3 Dnešní slovenskí jazykovedci pokladajú *sviatok* za 1. deň pracovného pokoja alebo deň venovaný oslave či pamiatke niekoho, niečoho; 2. významný alebo slávnostný deň, významnú udalosť. Krátky slovník slovenského jazyka. Hlav. red. Ján Kačala – Mária Pisárčiková. Bratislava : Veda, 2003, s. 728.

4 Matthias Lexers *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch*. Leipzig : S. Hirzel Verlag, 1969, s. 287 (orig. 1885).

5 ŠPAŇÁR, Július – HRABOVSKÝ, Jozef. *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969. Prehľad latinských výrazov súvisiacich s *festivitas* jasne ilustruje rozmanitosť rovín a aspektov tohto fenoménu: *sviatok* – *festum, dies festus, feriae; slávnosť* – *solemne, celebratio, supplicatio* (= dakovná slávnosť); *oslava* – *laudatio, praedicatio, laudes, celebritas, gloria, pompa; oslávit* – *celebrare, laudibus efferre, nobilitare, illustrare*.